

Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen

B. De Smet, Intersentia 2007

Het handboek "Jeugdbeschermingsrecht in hoofdlijnen" is de herwerkte versie van het boek "Jeugdbeschermingsrecht in kort bestek" uit 2005. De auteur geeft duidelijk te kennen dat 2006 een jaar is geworden met een vloedgolf aan nieuwe wetten en reglementen. Op deze twaalf maanden is meer veranderd dan op de voorbije vier decennia samen. Na de moord op Joe Van Holsbeeck werd de hervorming van het jeugdrecht in een ijltempo goedgekeurd. De wetten van 15 mei 2006 en 13 juni 2006 en de wet van 27 december 2006 die de voorgaande alweer aanpaste, hebben de wet van '65 grondig herzien. De wet van 18 juli 2006 bracht een grote verandering teweeg in het omgangsrecht. Een up-date en een integratie in het geheel van bestaande wetgeving dringt zich dan ook op. Belangrijke delen van de nieuwe wetten zijn nog niet in werking getreden. Sommige aspecten kennen dan ook enkel een theoretische omschrijving veeleer dan een blik op de rechtspraktijk. De stof is bijgehouden tot 11 januari 2007.

Het boek behandelt over 8 boekdelen en 488 pagina's een veelheid aan onderwerpen. Hierin staat het belang van de minderjarige centraal en gaat de meeste aandacht uit naar de strafprocedure; minderjarigen in een problematische opvoedingssituatie, minderjarigen als slachtoffer van een misdrijf, minderjarigen als verdachte van een als misdrijf omschreven feit, administratieve sancties tegen minderjarigen, maatregelen tegen ouders. Vervolgens wordt ingegaan op een aantal aspecten van het burgerlijk recht; het omgangsrecht van kinderen en onderhoudsgelden voor kinderen. Niettemin gaat de auteur van start met een bevattelijke omschrijving van de evolutie van het systeem van de jeugdbescherming. Aangezien dit boek in eerste instantie gericht is aan juristen (in spe) worden enkel die aspecten, die men het meest treft in de rechtspraktijk, uitvoerig behandeld. Gezien de omvangrijke uiteenzetting van de grote hoeveelheid topics in dit boek, heb ik een aantal elementen geselecteerd die, mijns inziens, een aparte vermelding waard zijn.

In het eerste deel 'Stromingen in het Jeugdrecht' wordt een kort overzicht gegeven van de totstandkoming en de inhoud van de diverse wetten en decreten op nationaal vlak, van verdragen op internationaal vlak, en de visie die hun basis kenmerkt. De auteur gaat daarbij terug in de tijd, tot de 19e eeuw. De wet van 1912, van 1965, de staatshervorming en de decreten die daaruit zijn ontstaan, de wet van 1994, alsook de zogenaamde 'Everberg-wet' worden kort maar bevattelijk aangeraakt. Op internationaal vlak wordt een overzicht gegeven van de rechtsbronnen die met betrekking tot deze materie een bijdrage hebben geleverd. Hoewel het geen evidentie is in deze materie een duidelijke verhaallijn op te zetten, is de auteur er toch in geslaagd een beperkt maar voldoende duidelijke uiteenzetting op te bouwen. Enkel met betrekking tot de recente wetswijzigingen, die van 2006 (en 2007) een jaar van transitie hebben gemaakt, blijft de lezer hier een beetje op zijn honger zitten. Doorheen het werk worden de veranderingen ech-

* UGent - Vakgroep Strafrecht en Criminologie

ter per aspect verder toegelicht. Hoewel het hier een louter theoretisch luik betreft, is een historisch overzicht zeker geen overbodige luxe als achtergrondmateriaal. Het is goed voor de reflectie. Het geeft ons niet alleen een beter zicht op de wijzigingen die reeds werden doorgevoerd maar we kunnen zo bovendien het toekomstperspectief beter plaatsen.

We kunnen niet ontkennen dat de regelgeving met betrekking tot de jeugdbescherming allerm minst doorzichtig is. Het is een lappendeken geworden waarin nuances uit verschillende disciplines terug te vinden zijn; familierecht, internationaal recht, strafrecht enz. De wetswijzigingen hebben er bovendien een moeilijke materie van gemaakt die, zeker voor het grote publiek, maar moeilijk te volgen is. En toch, in het tweede deel wordt het traject van een jongere in een problematische opvoedingssituatie geschetst vanuit zowel de vrijwillige als de gedwongen hulpverlening. De auteur geeft duidelijk blijk van een gedegen inzicht en slaagt er in het systeem van de jeugdbescherming in dit aspect op een overzichtelijke en systematische manier uit de doeken te doen. De lezer krijgt op deze manier houvast in en aan het boek. Daarbij komen tal van aspecten aan bod. Naast een algemeen kader wordt de praktijk ingeval een POS-situatie chronologisch besproken. De auteur omschrijft dergelijke situatie als een geval van mishandeling of verwaarlozing, maar het kan ook veroorzaakt worden door onbuigzaam of onaangepast gedrag van de minderjarige. De fase van vrijwillige hulp moet alle andere voorgaan. Ingeval een aanpak van het probleem geen kans heeft in de vrijwilligheid, komt de zaak voor de Bemiddelingscommissie. Deze dient een ultieme poging te ondernemen om de behandeling van het dossier alsnog uit de gerechtelijke sfeer te houden. De auteur gaat verder met het binnentreden in de gerechtelijke sfeer; de vordering, de procedure en de maatregelen die de jeugdrechter kan opleggen, worden uitvoerig toegelicht. Daarbij wordt bijzondere aandacht gegeven aan de waarborgen die de procedure biedt, zowel voor de minderjarige als voor de ouders. Om dit hoofdstuk af te sluiten, worden twee bijzondere categorieën besproken, zijnde de niet begeleide en vermiste minderjarigen.

Het vierde deel 'de strafprocedure tegen minderjarigen' geeft een bijzonder goed overzicht van de mogelijkheden en de praktijk van de jeugdbescherming wanneer een jongere een strafbaar feit heeft gepleegd. Na een uiteenzetting over schuld en straf bij minderjarigen, komt de bevoegdheid van de jeugdrechterbank aan bod. De term 'als misdrijf omschreven feit' houdt in dat jongeren niet over het volle 'oordeel des onderscheids' moeten beschikken om zich voor strafbare feiten te verantwoorden. De wetgever gaat uit van een vermoeden dat de minderjarige onvoldoende beseft dat zijn gedrag een inbreuk vormt op de strafwet, maar dit betekent niet dat de vereiste van schuld op de achtergrond komt te staan. De minderjarige is bovendien strafrechtelijk onverantwoordelijk, wat betekent dat de rechter geen straf kan opleggen. Deze laatste heeft evenwel de mogelijkheid om 'maatregelen van opvoeding' op te leggen waarbij hij rekening houdt met de persoonlijkheid en het sociaal milieu van de jongere. Een loutere leedtoevoeging gebaseerd op de ernst van de feiten zou de jonge dader geen soelaas bieden. Opnieuw gaat de auteur eerder chronologisch te werk. Hij begint bij het instellen van de strafvordering en het voeren van het onderzoek. Vervolgens gaat hij in op de voorbereidende fase, de behandeling ten gronde en de maatregelen die de rechter kan opleggen, met inbegrip van de uithandengeving. Tot slot komt de eigenlijke terechtzitting en de daaraan verbonden proceswaarborgen voor alle partijen, aan bod.

De wet bevat hier en daar zware inconsistenties en tegenstrijdigheden. De auteur legt deze met zijn beschrijvingen steeds bloot zonder ze als het ware aan te duiden. De procedure tot uithandengeving toont dit zeer goed aan. Na uithandengeving wordt de jon-

gere volledig onttrokken aan de rechtsmacht van de jeugdrechter. Toch is het zo dat voor wanbedrijven en misdaden die correctionaliseerbaar zijn, de zaak naar de bijzondere kamer van de jeugdrechtbank kan worden verwezen. Deze kamer behoort tot de jeugdrechtbank maar past de regels van het strafprocesrecht van meerderjarigen toe. Dit is op z'n minst uitgedrukt een verwarrende situatie. Ook het alleenrecht van het openbaar ministerie voor de vordering vertoont met dit aspect inconsistenties. Na de beslissing tot uit handengeving van de jeugdrechter, wordt de zaak overgemaakt aan het OM voor een verdere berechting. Het parket kan een zaak alsnog seponeren. De beslissing tot uit handengeving betekent dat de jeugdrechter van mening was dat maatregelen van opvoeding in een dergelijke situatie niet meer voldoende waren. Het parket zou er in dezelfde zaak vanuit gaan dat er geen overheidsoptreden nodig is. Beide visies staan lijnrecht tegenover elkaar en hoewel het valt te betwijfelen dat dit zich in de praktijk veel voordoet, is de mogelijkheid op zich een tegenstrijdig en verwarrend gegeven. Zoals vermeld gaat de auteur niet verder dan het weergeven van de letter van de wet. Niettegenstaande de heikele punten in de wet, komt het nergens tot een persoonlijke kritische bespreking.

Om gemeentebesturen meer armslag te geven op te treden tegen allerlei vormen van storend gedrag of 'overlast', is het administratief sanctierecht ontwikkeld. Dit wordt behandeld in het vijfde deel. Hoewel dit een bijzonder beperkt hoofdstuk is geworden, is het een niet te missen onderdeel van de jurisdisering van jeugdig gedrag. Het kan dan ook niet ontbreken binnen dit boek. Gemeenten waren voordien wel bevoegd om storend gedrag te verbieden maar hadden geen enkele greep op de handhaving. Nu kan men aan gemeentelijke verordeningen administratieve boetes verbinden die door de gemeentelijke ambtenaren worden geïnd.

Het blijkt ook duidelijk dat de wetgever meer voet aan wal wil binnen de opvoeding van jongeren. Dit mag blijken uit de uitbreiding van de mogelijke maatregelen tegen ouders die besproken wordt in het zesde hoofdstuk. Wat meteen opvalt is de zware drang naar responsabilisering van de primaire opvoeders. Er is een overload aan plichten, vaak met dwingend karakter 'op straffe van', die een medewerking eisen. Daar staan niet altijd rechtsgaranties tegenover. Zo hoeft de rechter in de voorbereidende fase de ouders niet te horen voor het opleggen van een maatregel. Het opzetten van 'ouderstages' zijn een nieuw gegeven in de responsabiliseringstendens. Indien de minderjarige vervolgd is voor een als misdrijf omschreven feit, kunnen de ouders verplicht worden een ouderstage te volgen. Zoniet riskeren zij een gevangenisstraf van 1 tot 7 dagen, een boete van 1 tot 25 euro of een werkstraf van 20 tot 45 uur. Indien de tussenkomst van de rechter (nog) niet nodig is, kan de Procureur des Konings een ouderstage voorstellen of het een onderdeel maken van een waarschuwing. In het eerste geval is er geen directe straf verbonden aan een weigering. Indirect echter kan men wijzen op het feit dat het Openbaar Ministerie deze 'onwil' kan bestraffen met een vordering bij de jeugdrechter. Het valt te betwijfelen of een vordering hier niet als 'een stok achter de deur' zal fungeren.

Het mag duidelijk zijn dat er nog heel wat hiaten zitten in de huidige (en nieuwe) vorm van jeugdbescherming. De auteur is erin geslaagd een bevattelijke opsomming te geven van het systeem van de jeugdbescherming en diens werking. Hij hanteert daarbij een boeiend taalgebruik en een doorzichtige schrijfstijl, die er voor zorgen dat de vrij complexe materie voor de lezer van begin tot einde duidelijk is en blijft. De schrijfstijl en inhoudelijke uiteenzettingen zijn van een dergelijke kwaliteit dat de auteur er bovendien in slaagt de lezer geboeid te houden doorheen een toch zeer technische materie. Dit boek kan een goed naslagwerk zijn, niet enkel voor studenten maar voor

tal van mensen uit het werkveld die met de bijzondere jeugdzorg in contact komen. De opmerking van de auteur zelf dat het boek vooral bedoeld is voor juristen en minder voor welzijnswerkers en opvoeders, lijkt me dan ook eerder ongegrond. De taal en inhoudelijke verwerking zorgen voor een grote toegankelijkheid vanuit verschillende sectoren. Het boek blijft beperkt tot een 'handboek' pur sang maar doet zijn reputatie op dit vlak alle eer aan. Naar inhoud toe kan niet anders dan besloten worden dat de auteur bijzonder grondig is te werk gegaan zonder daarbij de grote lijn in het verhaal kwijt te raken. Het is bovendien zeker een verdienste geweest om reeds zo kort na de hervormingen een eerste stand van zaken te geven, hoewel deze nog niet volledig zijn doorgevoerd. Niettemin het een moedige opdracht is geweest, rijst de vraag of het niet beter was geweest net iets langer te wachten met een boek. Het spreekt immers voor zich dat de praktijk nog heel wat 'oneffenheden' vertoont die met de tijd zullen worden uitgevlakt. Op deze manier zijn we nu al bijna zeker dat ook naar volgend jaar toe een nieuwe, geüpdate versie kan verwacht worden.

Een groot nadeel van dit werk is het ontbreken van een eigen, kritische analyse van de materie. Er wordt een puur beschrijvende stijl gehanteerd. Verder dan een weergave van de wettelijke voorschriften komt de auteur niet. Gezien het hier een handboek betreft was dit waarschijnlijk ook de eerste betrachting maar een kritische noot kan de lezer bijkomende interessante nuances bieden. Bovendien zou het boek op die manier een grote meerwaarde kennen naar het grotere publiek toe, zeker in vergelijking met andere soortgelijke werken. Dit lijkt dan ook eerder een gemiste kans.

Alle voor- en nadelen samen, heeft dit boek het zeker in zich om een gewaardeerde bijdrage te worden in de praktijk van de jeugdbescherming.